

Nr publikacji

Data

Autor

#71

14 kwietnia 2016 r.

Michał Magdziak

Rząd cofnął reformę procedury karnej i otworzył służbom furtkę do omijania prawa

W dniu 11 marca 2016 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹. Ustawa ta ma w założeniu cofać skutki tzw. „wielkiej reformy” procedury karnej, która weszła w życie 1 lipca 2015 r.². Rządzący nie poprzestali jednak na cofnięciu uprzednio przeprowadzonej reformy. W trakcie prac legislacyjnych (w Podkomisji Stałej ds. nowelizacji prawa karnego) wprowadzono poprawkę zawierającą nową, szkodliwą regulację. Mowa o nowym brzmieniu art. 168a oraz dodatkowym przepisie art. 168b Kodeksu postępowania karnego³. Eliminują one możliwość stwierdzenia przez sąd, że dopuszczenie określonego dowodu w postępowaniu karnym jest niedopuszczalne z uwagi na jego pozyskanie w drodze czynu zabronionego. Zmiany te otwierają organom ścigania i służbom specjalnym furtkę do omijania prawa. Wejdą one w życie 15 kwietnia 2016 r.

OPIS PRZYPADKU

Ustawa nowelizująca przepisy procedury karnej z dnia 27 września 2013 r., która weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r. przewidywała regulację, której zręby są zbliżone do anglosaskiej koncepcji tzw. owoców zatrutego drzewa (ang. *fruit of the poisoned tree*). Wprowadzony wskazaną powyżej nowelizacją przepis art. 168a k.p.k. przewidywał bowiem, iż **niedopuszczalne jest przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego**, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego⁴. Chodziło więc o możliwość wyeliminowania z postępowań karnych dowodów pozyskanych niezgodnie z prawem. Zmiana ta była oceniana pozytywnie przede wszystkim jako mechanizm służący kontroli działalności służb specjalnych i organów ścigania w zakresie czynności podejmowanych w celu pozyskiwania dowodów⁵.

W dniu 11 marca 2016 r. Sejm uchwalił ustawę, mocą której cofnął skutki wskazanej powyżej reformy. Nowelizacja Kodeksu postępowania karnego ma wejść w życie 15 kwietnia 2016 r. Nie poprzestano jednak wyłącznie na prostym przywróceniu poprzedniego stanu prawnego. W toku prac legislacyjnych zdecydowano bowiem o zmianie brzmienia art. 168a k.p.k. Począwszy od 15 kwietnia 2016 r., przepis ten ma przewidywać, że sąd **nie będzie mógł uznać dowodu za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego**, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., chyba że dowód taki został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego (np. policjanta lub agenta CBA) obowiązków służbowych w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku

na zdrowiu lub pozbawienia wolności. Oprócz tego, uchwalono także nowy przepis art. 168b. Przewiduje on, że w przypadku, gdy w wyniku kontroli operacyjnej⁵ uzyska się dowód popełnienia innego przestępstwa (ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego) niż przestępstwo będące przyczyną zastosowania tej kontroli, względnie dowód popełnienia przestępstwa przez inną osobę niż ta, wobec której ww. kontrolę zastosowano, dowód taki będzie mógł zostać wykorzystany w postępowaniu karnym. Decyzję w tej kwestii będzie natomiast podejmował prokurator.

OCENA EKSPERTA FOR

Wprowadzenie do polskiej procedury karnej regulacji przewidującej możliwość uznania przez sąd danego dowodu za niedopuszczalny było wynikiem kodyfikacji standardów ukształtowanych w orzecznictwie sądowym. Standardy te dotyczą kwestii dopuszczalności wykorzystania w postępowaniu karnym tzw. dowodów nielegalnych, a także dowodów uzyskanych z przekroczeniem przepisów uprawniających służby do ich uzyskania, przede wszystkim w drodze tzw. czynności operacyjnych. Czynności te mają charakter niejawnny i polegają na prowadzeniu działań inwigilacyjnych (mogących polegać na podsłuchu, podstępnie, a nawet prowokacji), a tym samym działania organów podejmujących takie czynności w istotny sposób ingerują w konstytucyjnie chronione prawa i wolności jednostki, w szczególności w przewidzianą w art. 49 Konstytucji RP wolność komunikowania się, a także ochronę informacji o samym sobie, którą reguluje art. 51 ust. 1 Konstytucji RP. Co więcej, z art. 51 ust. 4 Konstytucji RP wynika, że każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji zebranych w sposób sprzeczny z ustawą.

W orzecznictwie sądowym wypracowano szereg standardów, które muszą spełniać inwigilacyjne działania służb specjalnych i organów ścigania, aby rezultaty tych działań (uzyskane informacje) mogły stanowić dowód w postępowaniu karnym. I tak, wśród takich standardów wyróżnia się m.in. to, iż działania polegające na stosowaniu czynności operacyjnych muszą mieć **wyraźną podstawę ustawową, a przepisy ustawy powinny z kolei wyraźnie określać**⁶:

- organy uprawnione do stosowania takich czynności,
- przesłanki stosowania tych czynności (sytuacje, w których mogą zostać podjęte),
- zakres informacji, które organy państwa mogą pozyskiwać w sposób niejawnym,
- maksymalny czas trwania niejawnych czynności służb (pozostający w zgodzie z konstytucyjną zasadą proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP),
- procedurę zarządzania tych czynności, obejmującą obowiązek uzyskania zgody niezależnego organu (sądu) na jej prowadzenie,
- zasady postępowania z materiałami uzyskanymi w toku czynności operacyjnych i bezpieczeństwo zgromadzonych danych.

Nadto konieczne jest zapewnienie, aby czynności operacyjno-rozpoznawcze były podejmowane wówczas, gdy jest to konieczne w demokratycznym państwie prawnym, a także służyły do pozyskiwania dowodów wyłącznie wtedy, gdy zawiodą inne metody ich pozyskiwania. Jak wskazał Sąd Najwyższy, istota tego zagadnienia leży w ochronie konstytucyjnie chronionych wolności obywatela⁷. W konsekwencji, niejawnie działania służb winny odbywać się z całkowitym poszanowaniem przepisów regulujących te działania, a podejmowanie takich działań i pozyskiwanie dowodów niezgodnie z ww. przepisami **powinno skutkować niedopuszczalnością wykorzystania takich dowodów w postępowaniu karnym. Tylko wtedy postępowanie karne będzie realizowało standard rzetelności.** W głośnej sprawie

dotyczącej m.in. posłanki Beaty Sawickiej Sąd Apelacyjny w Warszawie⁸ (uniewinniając ją od zarzuconych jej tzw. przestępstw korupcyjnych) uznał, że informacje zdobyte „z przekroczeniem ustawowego upoważnienia muszą być uznane za zdobyte bezprawnie, a więc niekonstytucyjne, a w konsekwencji nielegalne (...). **Demokratyczne państwo ze swej istoty wyklucza bowiem testowanie uczciwości obywateli, czy dokonywanie wyrывkowej, >>na chybił trafił<< kontroli tej uczciwości przy użyciu w tym celu tajnych i podstępnych metod. Postępowanie takie jest cechą i praktyką państwa totalitarnego**”.

Przyjęta nowelizacja przepisów k.p.k. idzie w kierunku przeciwnym niż powyższy pogląd sądu. W konsekwencji, nowa regulacja nie spełnia standardu rzetelnego procesu karnego w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r.⁹, a nadto budzi wątpliwości z punktu widzenia jej zgodności z Konstytucją RP, w szczególności z zasadą lojalności państwa wobec obywateli, wyływającej z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP¹⁰), Rodzi też wątpliwości konstytucyjne odnośnie do stopnia ingerencji w wolność komunikowania się i ochronę informacji o samym sobie. Jest to **czytelny sygnał dla przedstawicieli służb specjalnych i organów ścigania** (Policji, CBA, ABW, SKW, SWW), **iz nie muszą przestrzegać przepisów dotyczących czynności operacyjnych**, bo nawet wówczas, gdy przekroczą ustawowe upoważnienie, to zdobyte przez nich informacje będą mogły posłużyć za dowód w postępowaniu karnym. Takie działania ustawodawcy należy ocenić **jednoznacznie negatywnie**. Obowiązkiem służb jest bowiem przestrzeganie norm konstytucyjnych, a ich łamanie jest niedopuszczalne.

¹Dz.U. poz. 437. ²Reforma ta została wprowadzona ustawą z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.), a w pewnym zakresie uzupełniona ustawą z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396). ³Ustawa z 06.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.). ⁴Ustawa z 06.06.1997 r. Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.). ⁵Uwagi Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do projektu nowelizacji K.P.K., Warszawa 2012, s. 15. Zob. też *Opinia Rady Głównej Związku Zawodowego Prokuratorów i Pracowników Prokuratury RP w sprawie projektu zmian k.p.k. opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, Warszawa 2012, s.33. ⁶Wyrok TK z 30.07.2014 r., sygn. K 23/11, Dz.U. 2014, poz. 1055. ⁷Uchwała SN z 23.03.2011 r., sygn. I KZP 32/10 (OSNKW 2011 nr 3, poz. 22, str. 1). ⁸Wyrok SA w Warszawie z 26.04.2013 r., sygn. II AKA 70/13, OSA 2014 nr 3, poz. 11. Warto podkreślić, że w dacie wydania ww. wyroku nie obowiązywał jeszcze art. 168a k.p.k., który wszedł w życie 01.07.2015 r. Kasacja prokuratora od ww. wyroku SA w Warszawie została oddalona przez Sąd Najwyższy. ⁹Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284. ¹⁰Na tę kwestię zwróciła uwagę także Helsińska Fundacja Praw Człowieka w piśmie skierowanym do Marszałka Sejmu RP (dostęp: <http://www.hfhr.pl/projekt-zmian-w-procedurze-karnej-narusza-konstytucje/>).

Rząd nie tylko cofnął reformę procedury karnej, ale otworzył służbom furtkę do omijania prawa

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązującego i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa.

Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w Internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Pomóż nam chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym.

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wytężonego i skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, poprzyj nasze działania swoim darem pieniężnym. Twój dar umożliwia nam działalność oraz potwierdza słuszność i skuteczność naszego wysiłku. Każda darowizna jest dla nas ważna. Potrzebujemy zwłaszcza regularnego wsparcia. Zachęcamy do dokonywania nawet niewielkich, lecz regularnych wpłat.

Już dziś pomóż nam chronić wolność - obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

KONTAKT DO AUTORA

Michał Magdziak
michal.magdziak@for.org.pl

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR
ul. Ignacego Krasickiego 9A · 02-628 Warszawa · tel. +48 22 628 85 11, +48 519 491 934
e-mail: info@for.org.pl · www.for.org.pl

[f](#)/FundacjaFOR · [t](#)@FundacjaFOR